

Pavol Odaloš

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Slovenská republika, Banská Bystrica
pavol.odalos@umb.sk

UNIVERBIZÁCIA V JAZYKU A KOMUNIKÁCII SLOVENČINY

Zámerom príspevku je predstaviť chápanie univerbizácie ako ekonomizujúceho lexikálneho procesu, poukázať na jeho využívanie v slangu a zdokumentovať používanie univerbizovaných prostriedkov (univerbizmov) a ich neuniverbizovaných náprotivkov vo vybraných sociálnych skupinách.

Kľúčové slová: vymedzenie univerbizácie, vekové skupiny, slovenčina

The goal of the contribution is to introduce an understanding of univerbisation such as economisation of lexical process, to show its usage in slang and to document a usage of univerbisative means (univerbisms) and their nonuniverbisational counterparts in selected social groups.

Key words: determination of univerbisation, age groups, Slovak language

1. Vymedzenie univerbizácie v odbornej literatúre

1.1. Odborná literatúra problematiku univerbizácie zaznamenáva od druhej polovice 20. storočia najmä z lexikálneho, sémantického a štylistického hľadiska. Lexikálne chápanie spája prístup k univerbizácii ako k náhrade viacslovného/dvojslovného pomenovania jedným slovom (Helcl 1963). Sémantické chápanie nachádza podstatu univerbizácie v desémantizácii znaku, ktorej dôsledkom je univerbizované slovo ako dôsledok spájania slovného spojenia do jedného celku (Horalík 1967). Štylistické chápanie hodnotí univerbizáciu ako spôsob skracovania pomenovania (Místrík 1985).

1.2. Odborná literatúra problematiku univerbizácie výraznejšie analyzuje najmä z pohľadu vymedzenia lingvistického javu univerbizácie. Vyprofilovalo sa širšie a užšie chápanie univerbizácie.

Širšie chápanie univerbizácie sa v československých podmienkach odvíja od myšlienok A. V. Isačenka (1956, 1958, ešte skôr P. Brugman v roku

1904), ktorý vychádza z myšlienky o rozpore medzi dvojčlennosťou pomenovania a jednotnosťou významu a snahou o odstránenie tohto rozporu, ktorý sa dosahuje viacerými spôsobmi univerbizácie. A. V. Isačenko najprv vychádza z tvrdenia, že združené pomenovania sa odstraňujú univerbizáciou (1956: 18), neskôr univerbizáciu spája so stratou samostatnosti jedného z členov pôvodného dvojčlenného pomenovania, so zrastom dvoch členov v jeden celok. Uvedený lingvistický jav však rámcuje širším procesom a termínom kondenzácia, do ktorého okrem univerbizácie zaraďuje aj prechod slova z triedy motivovaných do triedy nemotivovaných slov (1958: 145).

Užšie chápanie univerbizácie s rôznymi obmedzeniami predstavili viacerí autori a súvisí napr. s problematikou ustálenosti alebo zjednotenosti/zjednocovania viacslovného pomenovania. V českej lingvistike M. Dokulil (1962: 114–117) za univerbizáciu považuje len spôsob, keď v jazyku koexistuje dvojslovné pomenovanie ako syntetické ustálené pomenovanie a jeho univerbizovaný náprotivok. V slovenskej lingvistike sa univerbizácia v teórii lexikálnej motivácie interpretuje ako dôsledok syntaktickej demotivácie. Syntaktická demotivácia je proces straty syntaktickej motivácie, pri ktorom sa z viacslovného (syntakticky motivovaného) pomenovania stáva syntakticky nemotivované pomenovanie (Ološtiak, 2011: 137). Na základe uvedeného prístupu musí existovať východiskové ustálené viacslovné pomenovanie. Sú uvádzané aj ďalšie obmedzenia vo vzťahu k univerbizácii (Palková, 2015: 180–182). V českej lingvistike bol prezentovaný aj názor, že univerbizácia je len zjednotenie dvoch slov do jedného, pričom sú zachované obidve pôvodné zložky viacslovného pomenovania. Nové jednoslovné pomenovanie nie je preto utvorené vypúšťaním jednej alebo úpravou druhej jeho zložky, ale ich zjednotením (Helcl, 1963: 31).

1.3. Univerbizáciu väčšina autorov nepovažuje za slovotvorný postup, za ktorý sa tradične považuje odvodzovanie a skladanie, resp. ich kombinácie. Pokladá sa skôr za ekonomizujúci proces. Otázne je však to, či je potrebné slovotvorbu viazať len na odvodzovanie a skladanie a aké lingvistické kvality by vstúpili do slovotvorby pri jej širšom chápaní (pozri aj Avramova, 2013: 214–224).

1.4. V problematike univerbizácie má výrazné miesto predstavenie spôsobov jej realizácie.

A. V. Isačenko (1958: 146–147) vyčlenil päť spôsobov univerbizácie združených pomenovaní: 1. prechod do rôznych kompozít, 2. kondenzácia do

zrazenín, 3. typ prídavné a podstatné meno stráca druhý člen, 4. typ prídavné meno a podstatné meno sa nahrádza sufixálnym tvarom, 5. časovo posledným typom je tvorenia rôznych druhov skratkových slov z dvojčlených a viacčlenných pomenovaní. M. Helcl (1963: 35) doplnil ešte šiesty spôsob, keď význam substantíva zo spojenia sa zúži na špecifický význam celého spojenia. A. V. Isačenko (1956: 17–22) tiež konštatuje, že združené pomenovania sa univerbizujú na základe kompozície, derivácie, substantivizácie a abreviácie.

J. Bosák (1987) vymedzuje univerbizáciu v širšom a v užšom zmysle. Univerbizáciu v širšom zmysle chápe ako všeobecnú tendenciu vychádzajúcu z princípu ekonómie dorozumievacieho procesu, ktorá sa uplatňuje vo všetkých rovinách. Neuvádza však príklady na týchto rovinách. Univerbizáciu v užšom zmysle, používa na jej pomenovanie aj termín kondenzácia (nespomína však A. V. Isačenko, ani ho neuvádza v literatúre), predstavuje v rámci lexikálnej roviny ako: 1. tvorenie jednoslovných pomenovaní na pozadí viacsovných motivujúcich pomenovaní prostredníctvom a) derivácie (presilová hra – *presilovka*), b) substantivizácie (triedna učiteľa – *triedna*), c) synekdochy (skok o žrdi – *žrd'*), d) kompozície (hráč prvej ligy – *prvoligista*), 2. simplifikáciu viacsovných pomenovaní a) kontextovú (vláda ČSSR – *vláda*), b) skracovaním/ akronymizáciou (Slovenská akadémia vied – *SAV*).

V Encyklopedickom slovníku češtiny (2002: 505–506) sa univerbizácia chápe ako vznik jednoslovného pomenovania (lexémy), ktoré je motivované synonymom viacsovného pomenovania. Náhrada ustáleného viacsovného pomenovania jednoslovným môže prebiehať rôznymi spôsobmi: a) prechodom do kompozít (stará čeština – *staročeština*), b) prechodom do zrazenín (prolití krve – *krveprolití*), c) nahradením spojenia slov sufixálnym útvarom (maturitní ples – *maturák*), d) substantivizáciou adjektív pri strate substantívneho člena dvojslovného pomenovania (plzeňské pivo – *plzeňské*), e) elipsou (zemské jablko – *jablko*), f) tvorením skratkových slov (Občanská demokratická strana – *Oděeska*), g) metonymicky motivovaným tvorením, pri ňom sa univerbizovaným pomenovaním stáva východiskové substantívum, z ktorého bolo odvodené určujúce adjektívum motivujúce viacsovné pomenovanie (bronzová medaila – *bronz*). Pri užšom vymedzení sa niekedy za univerbizovanú jednotku považujú len typy a) a b), pri ktorých si univerbizmus zreteľne uchováva po významovej aj formálnej stránke základy, z ktorých vznikli.

2. Univerbizácia pri profesionalizmoch a slangizmoch

Vo všeobecnosti sa prijíma konštatovanie, že univerbizácia sa častejšie používa v hovorenej reči. Naše výskumy v basketbalovom prostredí potvrdili, že univerbizácia pri profesionalizmoch a slangizmoch je často využívaná (Odaloš, 1997).

V československom prostredí sa popri slangizmoch vyprofilovali aj profesionalizmy. Termín profesionalizmy priamo súvisí s premenou viacslovného/ dvojslovného na jednoslovné pomenovanie a poukazuje na zmenu štylistiky jednoslovného pomenovania v uvedenom prostredí z príznakového na nepríznakové/ bezpríznakové pomenovanie.

Professionalizmy chápeme ako výsledok tendencií k ekonomizácii dorozumievania. S ekonomizujúcou funkciou profesionalizmov je často spojená ich jednoslovnosť ako univerbizovaných pendentov viacslovných pomenovaní, jazyková stabilita a tiež malá miera expresívnosti. Frekventovanosť používania profesionalizmov produkuje ich nocionálnosť v rámci vlastného komunikačného prostredia s možnosťou posunutia ich štylistiky medzi hovorové slová, prípadne medzi spisovné pomenovania.

Slangizmy chápeme ako výsledok tendencie k aktualizácii pri komunikácii. S aktualizácnou funkciou slangizmov tesne súvisí variantnosť a veľká miera expresivity. Expresivita sa následne prejavuje v nenormatívnosti slangizmov, ktoré sú často aj štruktúrne nápadné.

V monografii *Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí* (Odaloš, 1997) pracujeme s univerbizáciou deriváciou, univerbizáciou substantivizáciou, univerbizáciou odsekávaním, univerbizáciou elipsou a univerbizáciou kompozíciou vždy s uvedením príkladov.

Pri univerbizácii deriváciou sa viacslovné alebo dvojslovné pomenovanie zjednoslovňuje tak, že zostávajúci člen, väčšinou prívlastok ako syntakticky podradený člen vyjadrený prídavným menom, príberá rôzne prípony, napr. príponou *-ka* sa vytvárajú profesionalizmy *trojka* (trojbodový kôš), *dvojka* (dvojbodový kôš), *prenáška* (prenášanie lopty), *tepláčka* (tepláková súprava) a slangizmy *kožka* (kožená basketbalová lopta), *gumenačka* (gumená basketbalová lopta), príponou *-ák* sa tvoria slangizmy *gumák* (gumená basketbalová lopta), *národák* (národné reprezentačné družstvo), *osobák* (osobná chyba), *techničák* (technická chyba) a pod.

Pri univerbizácii substantivizáciou je základom univerbizmu hlavne prídavné meno, napr. profesionalizmy *technická* (technická chyba), *stredný*

(stredný rozohrávač), *podkošový* (podkošový hráč), menej číslovka pri profesionalizme *piata* (piata osobná chyba), *príslovka* pri profesionalizme *osobne* (osobne bránime po celom ihrisku) alebo predložka pri profesionalizme *medzi* (rozkok medzi dvoma hráčmi).

Pri univerbizácii odsekávaním sa základom univerbizmu zväčša stáva časť viacslovného pomenovania, ktoré tvorí prídavné meno (implicitne je prítomná aj transflexná morféma), napr. profesionalizmy *stred* (stredný rozohrávač), *oddych* (oddychový čas) a pod.

Pri univerbizácii elipsou sa v základe univerbizmu nachádza syntakticky nadradený člen viacslovného pomenovania (podstatné meno) a komunikačne nadbytočné časti pomenovania sa elidujú, napr. profesionalizmus *sekundy* (tri sekundy), *kruh* (stredový kruh) a pod.

Pri univerbizácii kompozíciou sa objektom univerbizácie stáva dvojslovné pomenovanie, ktorého komponenty sú zväčša zrozumiteľné aj v novovzniknutom univerbizme, napr. slangizmy *stridor* (starší dorastenec), *zónpre* (zónový presing) a pod.

3. Univerbizácia vo vekových skupinách

Lingvistický pohľad na univerbizáciu sa primárne zameriaval v druhej polovici 20. storočia na jej teoretické vymedzenie s dôrazom na zaznamenanie všetkých stránok univerbizácie. Až následne sa skúmala univerbizácia a jej využívanie vo varietách národného jazyka. Predstavené prístupy k univerbizácii mali hlavne rysy systémovolingvistického prístupu ako dôrazu na obsah a formu pomenovaní.

Sociolingvistika skúma vplyv spoločnosti na jazyk, napr. sociolingvistická lexikológia sa zameriava na slovnú zásobu, ktorá funguje v sociálnych skupinách. Vybrali sme si preto dve skupiny, ktorými boli stredoškóľáci a dôchodcovia, a zamerali sme sa na ich jazyk s dôrazom na používanie viacslovných/ dvojslovných pomenovaní a ich univerbizovaných náprotivkov. Vybrané skupiny budeme skúmať z vekového hľadiska ako generačné skupiny. Generácia je v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003, s. 172) charakterizovaná ako vrstva ľudí spojených vekom, zmýšľaním, záujmami a pod. Na základe uvedeného výkladu chápeme v tomto texte generáciu ako zoskupenie profilované na základe veku a skúmané skupiny ako zástupcov generácie študentov a dôchodcov.

3.1. Projekt výskumu

Skúmané generačné skupiny nie sú aktívne zapojené do pracovného procesu a je medzi nimi viac ako štyridsaťročný rozdiel. Študenti stredných škôl sa pripravujú na svoje budúce povolanie a dôchodcovia sú na odpočinku po odpracovaní potrebného počtu rokov.

Používanie slovnej zásoby generačnými skupinami v rámci dorozumievania sme skúmali v neoficiálnej komunikácii. Pri predchádzajúcich našich výskumoch si mohli respondenti vybrať, či lexiku používajú v oficiálnych alebo v neoficiálnych komunikačných situáciách. Výskumy poukázali na rôznu mieru distribúcie lexiky do oficiálnych a do neoficiálnych komunikačných situácií (Odaloš, 1997, 1999a, b, 2002, 2010, 2016).

Neoficiálnu komunikáciu sme si vybrali preto, lebo používanie slovnej zásoby v nej nie je obmedzené spoločenskými ani inými obmedzeniami ako napr. v úradnej/ oficiálnej komunikácii, kde musia respondenti v zmysle zákona o štátnom jazyku používať spisovnú slovnú zásobu. Neoficiálna/ neúradná komunikácia nie je preto limitovaná spoločenskými príkazmi či inými zákazmi a pri dorozumívaní medzi priateľmi, v rodine či v každodennej komunikácii je možné používať akékoľvek lexikálne prostriedky. Jedinou podmienkou je zrozumiteľnosť komunikácie.

Výskum sme uskutočnili v Banskej Bystrici, Brezne, Dolnom Kubíne, Kysuckom Novom Meste, Lučenci, Námestove, Prievidzi, Púchove, Revúcej, Ružomberku, Sabinove, Spišskej Novej Vsi, Zvolene, Žiari nad Hronom a v okolí týchto miest prostredníctvom študentských výskumných spolupracovníkov na vzorke pri väčšine lexiky od 375 do 425 respondentov. Skúmali sme 54 synonymických radov, ktoré obsahovali 152 lexém, združených a viacslovných pomenovaní.

Lingvistické výskumy neoficiálnej komunikácie sa zvyčajne realizujú na základe nahrávania textov, napr. pri výskume používania slovnej zásoby alebo skladby neoficiálnej komunikácie ako celku vyhovuje zaznamenávanie textu pomocou diktafónu. Pri zameraní sa na vybranú lexiku ju nie je možné zachytiť v rámci prirodzenej komunikácie, preto sme ju skúmali pomocou dotazníka a jej používanie sa následne overovalo na základe rozhovorov s respondentmi.

3.2. Charakteristika generačných skupín

Vybrané generačné skupiny spája skutočnosť, že nepracujú, t.j. že sa každodenne neúčastňujú pracovného života v spoločnosti.

Vybrané generačné skupiny sa tiež výrazne odlišujú.

Stredoškolskí študenti majú väčšinou 15 – 18 rokov. Na strednej škole získavajú študenti už špecializovanejšie a zložitejšie poznatky ako na základnej škole. Prísun nových vedomostí a ich osvojovanie vyžaduje od stredoškolákov zvýšenie intelektuálnej činnosti. Stredoškoláci ako zástupcovia svojej generácie sú preto otvorení novým a moderným myšlienkam, činnostiam a technológiám.

Dôchodcovia majú väčšinou viac ako 60 rokov. Počas svojho pracovného života prežili v práci rozličné situácie a v spoločnosti rôzne jej vývinové premeny. Na základe prežitého času a dosiahnutého veku majú bohaté životné skúsenosti a ustálené názory. Dôchodcovia ako zástupcovia svojej generácie sa s novými a modernými myšlienkami, činnosťami a technológiami stretávajú menej, častejšie sprostredkovane z televízie či od vnukov a vnučiek.

3.3. Výskumné výsledky, používanie slovnej zásoby generačnými skupinami

Výskumný dotazník bol rozdelený do dvoch častí. Na otázky k používaniu 54 synonymických radov odpovedalo pri 22 synonymických radoch 425 respondentov, pri 17 synonymických radoch 400 respondentov, pri 6 synonymických radoch 375 respondentov a pri 9 synonymických radoch 350 a o čosi menej respondentov.

Z výskumného dotazníka sme z 54 synonymických radov vybrali 16 synonymických radov, ktoré boli zamerané na pomenovania vecí, činností a inštitúcií a ich univerbizované náprotivky.

- **V generačnej skupine stredoškolákov** uprednostňovali respondenti jednoslovné univerbizované náprotivky dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií v 12 zo 16 synonymických radov. Univerbizmus *mi-krovlnka* používalo 93,75% (375) respondentov a dvojslovné pomenovanie *mikrovlnná rúra* 6,25% (25) respondentov, univerbizmus *kopírka* využívalo 91,76% (390) respondentov a dvojslovné pomenovanie *kopirovací prístroj* 3,76% (16) respondentov, univerbizmus *cédečko* používalo 88,00%

(374) respondentov a dvojslovné pomenovanie *céde platňa* 2,82% (12) respondentov, univerbizmus *kreditka* využívalo 82,00% (328) respondentov a dvojslovné pomenovanie *kreditná karta* 18,00% (72) respondentov, univerbizmus *eseročka* používalo 80,25% (321) respondentov a viacslovné pomenovanie *spoločnosť s ručením obmedzeným* 19,75% (79) respondentov, univerbizmus *prezenčka* využívalo 73,17% (311) respondentov a dvojslovné pomenovanie *prezenčná listina* 26,83% (114) respondentov, univerbizmus *rodičko* používalo 70,00% (243) respondentov a dvojslovné pomenovanie *rodičovské združenie* 25,50% (102) respondentov, univerbizmus *priemyslovka* využívalo 66,94% (251) respondentov a dvojslovné pomenovanie *priemyselná škola* 21,33% (80) respondentov, univerbizmus *cestovka* používalo 55,75% (223) respondentov a dvojslovné pomenovanie *cestovná kancelária* 44,25% (177) respondentov, univerbizmus *prijímačky* využívalo 54,12% (230) respondentov a dvojslovné pomenovanie *prijímacie pohovory* 10,12% (43) respondentov, univerbizmus *výška* využívalo 45,75% (202) respondentov a dvojslovné pomenovanie *vysoká škola* 33,18% (141) respondentov, univerbizmus *zdravotka* používalo 44,75% (179) respondentov a dvojslovné pomenovanie *zdravotnícka škola* 23,00% (92) respondentov.

- V **generačnej skupine dôchodcov** uprednostňovali respondenti jednoslovné univerbizované náprotivky dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií v 5 zo 16 synonymických radov. Univerbizmus *mikrovlnka* používalo 76,50% (306) respondentov a dvojslovné pomenovanie *mikrovlnná rúra* 23,50% (94) respondentov, univerbizmus *cédečko* využívalo 63,53% (270) respondentov a dvojslovné pomenovanie *céde platňa* 23,53% (100) respondentov, univerbizmus *kopírka* používalo 62,12% (264) respondentov a dvojslovné pomenovanie *kopírovací prístroj* 21,18% (90) respondentov, univerbizmus *eseročka* využívalo 55,00% (220) respondentov a viacslovné pomenovanie *spoločnosť s ručením obmedzeným* 45,00% (180) respondentov, univerbizmus *kreditka* využívalo 52,25% (209) respondentov a viacslovné pomenovanie *kreditná karta* 47,75% (191) respondentov.

Čiastkový záver č. 1

V **generačnej skupine stredoškôľakov** sa uplatňovalo používanie jednoslovných univerbizmov ako náprotivkov dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií na väčšej ploche, pretože univerbizmy sa používali v 12 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolísala od 93,75% až po 44,75%. V **generačnej skupine dôchodcov** sa uplatňovalo používanie jed-

noslovných univerbizmov ako náprotivkov dvojslovných pomenovaní vecí, činností a inštitúcií na menšej ploche, pretože sa dvojslovné pomenovania používali v 5 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolísala od 76,50% až po 47,75%.

●V **generačnej skupine dôchodcov** uprednostňovali dvojslovné pomenovania vecí, činností a inštitúcií v 11 zo 16 prípadov. Dvojslovné pomenovanie **bodovací systém** využívalo 87,38% (284) respondentov a univerbizmus **bodovník** 9,24% (30) respondentov, dvojslovné pomenovanie **rodičovské združenie** používalo 82,50% (330) respondentov a univerbizmus **rodičko** 15,00% (60) respondentov, dvojslovné pomenovanie **akciová spoločnosť** využívalo 81,41% (346) respondentov a univerbizmus **akciovka** 18,59% (79) respondentov, dvojslovné pomenovanie **kupónová knižka** využívalo 79,43% (139) respondentov a univerbizmus **kupónka** 20,57% (36) respondentov, dvojslovné pomenovanie **prezenčná listina** používalo 77,88% (331) respondentov a univerbizmus **prezenčka** 22,18% (94) respondentov, dvojslovné pomenovanie **kupónová privatizácia** používalo 70,91% (195) respondentov a univerbizmus **kupónka** 29,09% (80) respondentov, dvojslovné pomenovanie **cestovná kancelária** využívalo 69,50% (278) respondentov a univerbizmus **cestovka** 30,50% (122) respondentov, dvojslovné pomenovanie **zdravotnícka škola** používalo 68,50% (274) respondentov a univerbizmus **zdravotka** 10,25% (41) respondentov, dvojslovné pomenovanie **vysoká škola** používalo 66,58% (283) respondentov a univerbizmus **vyška** 5,18% (22) respondentov, dvojslovné pomenovanie **prijímacie pohovory** používalo 42,59% (181) respondentov a univerbizmus **prijímačky** 30,59% (130) respondentov.

●V **generačnej skupine stredoškolákov** uprednostňovali dvojslovné pomenovania ako náprotivky univerbizmov v 4 zo 16 prípadov. Dvojslovné pomenovanie **bodovací systém** používalo 82,77% (269) respondentov a univerbizmus **bodovník** 13,23% (43) respondentov, dvojslovné pomenovanie **kupónová knižka** využívalo 76,00% (133) respondentov a univerbizmus **kupónka** 24,00% (42) respondentov, dvojslovné pomenovanie **akciová spoločnosť** využívalo 65,18% (277) respondentov a univerbizmus **akciovka** 34,82% (148) respondentov, dvojslovné pomenovanie **kupónová privatizácia** používalo 63,64% (175) respondentov a univerbizmus **kupónka** 36,36% (100) respondentov.

Čiastkový záver č. 2

V **generačnej skupine dôchodcov** sa uplatňovalo používanie dvojslovných pomenovaní ako náprotivkov univerbizmov na väčšej ploche, pretože sa dvojslovné pomenovania používali v 11 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolísala od 87,38% až po 42,59%. V **generačnej skupine stredoškôľakov** sa uplatňovalo používanie dvojslovných pomenovaní ako náprotivkov univerbizmov na menšej ploche, pretože sa dvojslovné pomenovania používali v 4 zo 16 prípadov a častosť ich používania kolísala od 82,77% až po 36,36%.

4. Záverečné sumarizujúce poznámky

Univerbizácia ako proces je výrazom dynamického prístupu k jazyku, ktorý zjednoslovňuje dlhé a komunikačne nadbytočné časti viacslovných pomenovaní. Univerbizmy (univerbémy, univerbáty) ako výsledok univerbizácie sú štylisticky širokospektrálne hodnotené lexémy od slangizmov až po spisovné pomenovania, ktoré konkurujú v rámci komunikácie rovnoznačným dvojslovným/ viacslovným pomenovaniám.

Predstavený výskum slovnej zásoby používanej po roku 1989 v neoficiálnej komunikácii v generačných skupinách stredoškôľských študentov a dôchodcov preukázal vplyv veku ako faktora formujúceho generačné používanie slovnej zásoby.

V generačnej skupine stredoškôľských študentov sa prejavila tendencia frekventovanejšieho používania nových domácich a prevzatých cudzích pomenovaní osôb, vecí a činností v porovnaní s ich domácimi jednoslovnými alebo viacslovnými ekvivalentmi a tiež častejším využívaním jednoslovných univerbizmov v porovnaní s ich dvojslovnými ekvivalentmi. Generačná skupina stredoškôľských študentov sa prejavila ako dynamická časť používateľov jazyka, ktorá je nositeľom novej a novo sa formujúcej lexiky.

V generačnej skupine dôchodcov sa prejavila tendencia k častejšiemu používaniu domácich jednoslovných alebo viacslovných pomenovaní osôb, vecí a činností v porovnaní s ich novými domácimi a prevzatými cudzími ekvivalentmi a tiež frekventovanejším využívaním dvojslovných pomenovaní v porovnaní s ich jednoslovnými univerbizovanými podobami. Generačná skupina dôchodcov sa prejavila ako konzervatívnejšia časť používateľov jazyka, ktorá väčšinou využíva slovnú zásobu už dlhšie fungujúcu v spoločnosti.

Univerbizmy a ich používanie v sociálnych skupinách je prejavom dynamickosti alebo konzervatívnosti sociálnej skupiny vo vzťahu k istému typu slovnej zásoby.

Literatúra

- Cvetanka AVRAMOVA, 2013: Univerbáty v lexikálnom systéme jazyka. BUZÁSSYOVÁ, Klára, CHOCHOLOVÁ, Bronislava (ed.). *Motivované slovo v lexikálnom systéme jazyka*. Bratislava: Veda, 214–224.
- Ján BOSÁK, 1987: O vymedzení univerbizácie. *Slovenská reč*. 52, 231–237.
- Miloš DOKULIL, 1962: *Tvoření slov v češtině I. Teorie odvodzování*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Petr KARLÍK, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ, 2012: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Miloš HELCL, 1963: Univerbizace a její podíl při růstu dnešní slovní zásoby. *Slovo a slovesnost*. 24, 29–37.
- Ladislav HORALÍK, 1967: O univerbizaci a homonymii z hlediska principu ekonomie. *Československá rusistika*. 12, 140–143.
- Alexander Vasilievič ISAČENKO, 1956: O některých zákonitostech v oblasti pojmenování. *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Jazyk a literatura III*. Praha, 17–23.
- Alexander Vasilievič ISAČENKO, 1958: Obecné zákonitosti a národní specifičnost ve vývoji slovní zásoby slovanských jazyků. *K historickosrovnávacímu studiu slovanských jazyků*. Praha, 143–151.
- Ján KAČALA, Mária PISÁRČIKOVÁ, Matej POVAŽAJ, 2003: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda.
- Jozef MISTRÍK, 1985: *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Martin OLOŠTIK, 2011: *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Pavol ODALOŠ, 1997a: *Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela.
- Pavol ODALOŠ, 1997b: Lexika slovenčiny po roku 1989. *Fluminensia*. 9, 105–120.
- Pavol ODALOŠ, 1999a: Stará a nová“ lexika v komunikácii učiteľov. ODALOŠ, Pavol (ed.). *Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu*. 2. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 174–183.
- Pavol ODALOŠ, 1999b: Lexika slovenčiny versus zahraniční Slováci. ONDREJOVIČ, Slavomír (ed.). *Sociolinguistica Slovaca*. 4. *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch*. Bratislava: Veda, 98–104.

- Pavol ODALOŠ, 2000: Nová lexika v komunikácii sociálnej skupiny robotníkov. Mesto a jeho jazyk. ONDREJOVIČ, Slavomír (ed.). *Sociolinguistica Slovacca*. 5. Bratislava: Veda, 217–229.
- Pavol ODALOŠ, 2002: *Dynamika špecifických sfér komunikácie*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela.
- Pavol ODALOŠ, 2016: Slovná zásoba versus národné a globálne tendencie. Používanie slovnej zásoby slovenčiny po roku 1989 sociálnymi skupinami. KUREK, Halina (ed.). *Globalizácia a przemiany języków słowiańskich*. Bydgoszcz: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego. 141–152.
- Lenka PALKOVÁ, 2015: O univerbizácii z hľadiska teórie lexikálnej motivácie. *Slovenská reč*. 80, 177–193.
- Lenka PALKOVÁ, 2016: O dôvodoch vzniku univerbizácie. *Slovenská reč*. 81, 325–334.

Univerbisation in Language and Communication of the Slovak Language

Presented research of the word stock used after the year 1989 in non-official communication in generation groups of secondary school students and pensioners had shown an influence of age such a factor that is creating a generation usage of the word stock.

A tendency of more frequent usage of new domestic and adapted foreign appellation of persons, things and activities in comparison with their domestic one word or composite equivalents and also a frequent usage of one word univerbisms in comparison with their two words equivalents was signified in the generation group of secondary school students. The generation group of secondary school students became evident as dynamic part of language users that is a carrier of a new and a new creating vocabulary.

A tendency of more frequent usage of domestic one word or composite appellation of persons, things and activities in comparison with their new domestic and loan foreign equivalents and also more frequent usage of two words naming in comparison with one word univerbisational modifications was noticed in the group of pensioners. The generation group of pensioners was signified as more conservative part of language users that prevalingly are using the word stock that is used in a society for a longer period.